

KÜRESELİN EŞİĞİNDE GÜNEYDOĞU ANADOLU GENÇLİĞİ

H. Neşe ÖZGEN, Doç. Dr.¹

Çalışma 1989 sonrasında çatışma ve izleyen ağır yoksulluk ve geleneklerin parçalanması ortamının; Güneydoğu Anadolu gençliği üzerindeki etkilerini analiz etmeye yöneliktir. Güneydoğu Anadolu'da en çok etkilenen gruplardan birisi olarak "Gençlik" grubunun koşulları, olanakları ve bu koşulları yanıtlamayı uman ulusal ve uluslararası projeler birlikte değerlendirilerek; "Küreselin Etkisindeki Gençlik" üzerine tartışılacaktır.

Bu amaçla Mardin'de GAP Başkanlığı tarafından açılan ve şu anda yarı-bağıtlı bir sivil örgütlenme olarak hayata geçirilmeye çalışılan Mardin Gençlik Evi Projesi; bu oluşumun etki ve sonuçlarıyla birlikte değerlendirilecektir.

¹ E.Ü.Edebiyat Fak. Sosyoloji Bölümü, Doç..

I. NEDENSEL TEMELENDİRME: BÖLGESEL EŞİTSİZLİK, YENİ YOKSULLUK İKLİMİ ve MARDİN

Küresel yapısal politikalardan en çok etkilenenlerin artık sadece "yoksul" adı ile çağrıldığı günümüzde; bu kavramın içeriğinin oldukça tartışmalı olduğunu görmekteyiz. Bugün, kalkınmanın herşeyden daha çok bir politik seçim meselesi olduğunu; öncelikli grupların seçimi ve desteklenmesinden, bu desteklenmenin kimler eliyle yürütüleceğine kadar pek çok durumun, politik karar almayı gerektirdiğini biliyoruz. Bugün, üretimden sosyal alanlara kadar pek çok alanda karar verme mekanizmaları eskiden olduğundan daha çok merkezleşmiştir. Günümüzün merkezleri ise hem ülkelerin kendi merkez eksenleri hem de küreselin çeşitli karar mekanizmalarıdır.

Son yirmi yılda GAP kapsamına giren illerde 'Yoksulluk ve Önleyici Politikalar' üzerinden ilerletilen programlarda; kimi zaman BM kimi zaman AB veya DB destekli programların öne çıkması kimi zaman da yerel, bölgesel (OrtaDoğu) ve ulusal karar süreçlerinin etkilemeleri ve etkilenmeleriyle, diyalektik bir süreci gözlemek mümkündür. Bu süreç, kendi kalıplarını etkilenerek ve etkileyerek yaratmış dinamik bir süreçtir.

GAP kapsamına giren illerde son yirmi yılın programlarını ve yarattığı iktisadi-sosyal yapıyı kalkınmacı söylemlerle inceleyen, bunun için gereken istatistikleri işaretleyen, düzenleyen ve bu yolla kalkınmacı karakterleri yeniden üreten birçok çalışma mevcuttur. Denebilir ki, Türkiye'nin hiç bir bölgesi için GAP'ın etkilediği bölge kadar çok istatistik analiz yapılmamış, proje, fikir, program üretilmemiştir. Ancak, yine de mevcut proje ve programlar hem mevcut yapıyı tanımlamaktan acizdir hem de mevcut yapıyı tanımlama biçimlerine göre bir yandan da sosyal ve iktisadi duruma müdahale etmekte ve hızla tekrar dönüştürmektedir(Özgen, H.N., 2002; Özgen, H.N., 1998).

T. 1. Yaşam Beklentisi, Okur Yazarlık Oranları ve İnsani Gelişme Endeksleri Açısından Bölgeler Karşılaştırması, 1997

	Yaşam Beklentisi	Eğitim		Gelir	İnsani Gelişme Endeksi
		Ulaşma	%		
BÖLGELER (KADIN)				Düzeltilmiş /\$	
Ege-Marmara	72.3	84.6	61.6	4254	0.734
Akdeniz	72.0	76.7	52.2	3192	0.646
İç Anadolu	70.8	81.2	57.4	3000	0.645
Karadeniz	70.9	74.3	48.32	2174	0.574
Doğu-Güney Doğu	69.8	58.3	38.8	1555	0.488
Türkiye	71.0	76.7	52.6	3186	0.640
BÖLGELER (ERKEK)					
Ege-Marmara	67.9	94.9	69.7	5920	0.861
Akdeniz	67.5	91.6	62.4	5497	0.82
İç Anadolu	66.5	93.8	75.8	4899	0.802
Karadeniz	66.5	91.2	65.7	4189	0.745
Doğu-Güney Doğu	65.6	83.2	59.3	2992	0.649
Türkiye	66.4	91.7	66.7	5870	0.839

Kaynak: UNDP, National Human Development Report, 1997

Ancak, GAP için üretilen ilerleme ve kalkınma politikalarının etkilerini de dikkate alarak; mevcut iktisadi yapının antropolojisi üzerinden hareket etmenin zamanı gelmiştir. 'BÖLGE' kapsamında sayılan illerde İktisadi Gelişme Endeksleri ve İnsani Gelişme Endeksleri ile geleneksel yoksulluğu gözlemek mümkündür 1996 yılı "İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması"na göre (DPT); GAP alanında yer alan illerden Gaziantep 76 il arasında 25, Diyarbakır 57, Şanlıurfa 59, Adıyaman 61, Batman 65, Mardin 66, Siirt 68, Şırnak ise 75'nci sırada yer almaktadır. Bu verilerden daha önemli olarak, alandaki illerin kendi içlerinde de önemli sosyo-ekonomik gelişmişlik farkları bulunmaktadır. Tablolardan açıkça görüldüğü gibi, GAP illeri homojen bir yapı göstermemektedir. Bölge, bir üst bakışla, son on yılda sulanabilen ve sulanamayan topraklar ayrımı temelinde ayrılmış olmasına rağmen; sosyal-yapısal analizler farklı alt bölgelerin varlığını da haber vermektedir.

Bir toplam karşılaştırma oranı olarak HDİ (İnsani Gelişme Endeksi) ölçütleriyle, örneğin Gaziantep, Kilis il olduktan sonra yerini kaybetmiş ve 25'ten 41'e düşmüştür (HDI, 2000, UNDP). Öte yandan örneğin, bütün iller içinde "Gelir endeksi" en yüksek ve "Eğitim endeksi" en düşük il Kilis'tir. GDI (Toplumsal Cinsiyet Gelişme

Endeksi) ile illerin düzeylerine bakıldığında, bu kez Gaziantep'in değeri 44'den 41'e; Kilis'in ise 25'ten 19'a çıkarken; Şanlıurfa 67'den 68'e, Batman ise 68'den 70. sıraya düşmektedir.

T. 2: İnsani Gelişme Endeksi ve Toplumsal Cinsiyet Endeksi ile GAP Bölgesi İlleri:

İLLER	İnsani Gelişme Endeksi	Toplumsal Cinsiyet Endeksi
Kilis	25	19
GaziAntep	42	41
Diyarbakır	54	56
Adıyaman	65	65
Mardin	66	66
ŞanlıUrfa	67	68
Batman	68	70
Siirt	69	71
Şırnak	78	78

Kaynak: Human Development Report: Turkey 1998
SIS 1997 CensusResults

2000 yılı UNICEF Raporu'nda(UNICEF 2000) Diyarbakır ile temsil edilen iller grubu, diğer 14 alt bölge içinde en alt statüde olan ve en ağır ilerleme kaydeden gruptur. Ancak Bölge içindeki farkları görebilmek için bütüne bakmak yararlı olacaktır. Yaşam kalitesi göstergeleri itibariyle, Bölge'de Diyarbakır, Mardin, Batman, Şırnak ve Siirt illerinde toplam hanelerin % 34.8-%54.1'inin sağlıklı içme suyu yoktur. Bu oran ŞanlıUrfa ve Adıyaman'da % 18.7-%34.8 arasındadır. Bölge nüfusunun toplamının %21.8-%44.7 si, yoksulluk sınırı altında yaşayan hanelerden oluşmaktadır.

Türkiye'nin toplam yoksulluğunun bir karşılaştırmalı analizinde ise; kişi başına ve hane halkı başına minimum gıda harcamaları ve hane halkı başına temel gereksinimler maliyeti açısından günlük yoksulluk sınırları karşılaştırmalarına bakıldığında da en dezavantajlı olan Bölge, Güneydoğu Anadolu'dur(Erdoğan, G., 1997:26-28). Tüm bölgeler içinde 1994 DİE Gelir Araştırmaları, Güneydoğu Anadolu'nun gıda güvenirliliği en düşük bölge olduğunu da belirtmektedir(Sönmez, M., 2001).

T.3 Fert Başına ve Hane halkı Başına Minimum Gıda Harcamaları ve Hane halkı Başına Temel Gereksinimler Maliyeti Açısından Günlük Yoksulluk Sınırları ve Yoksul Hane halkı

	1	ortalama fert başına	okul oranı %		okul fert oranı %		Ortalama HH Saa 11	okul oranı %
TÜRKİYE	4.6	4.66	11	1.0	15	6.6	4.46	31
Marazlı	4.4	4.15	5	1.1	7	7.3	4.15	29
Ereğli	3.5	4.82	3	0.9	4	6.9	3.82	24
Akdeniz	4.2	4.52	7	0.9	11	8.5	4.52	29
İç Anadolu	3.6	4.28	10	0.8	12	5.7	4.28	30
Karadeniz	4.8	4.69	13	1.0	19	6.5	4.69	34
Doğu Anadolu	4.8	5.56	18	0.9	25	6.3	5.56	33
Güneydoğu	4.4	5.78	18	0.8	24	6.5	5.78	37

- 1) HH başına Minimum gıda harcaması maliyetine göre yoksulluk sınırı, Günlük, \$
- 2) Fert başına Minimum gıda harcaması maliyetine göre yoksulluk sınırı, Günlük, \$
- 3) HH başına temel gereksinimler maliyetine göre yoksulluk sınırı, Günlük, \$

Mardin'in bölge ve Türkiye içindeki sosyo ekonomik statüsü, geleneksel eşitsizliklerin üzerine küresel kapitalizmin eşitsizliklerinin yüklendiği bir kentin profilinin ortaya çıktığı görülür. 1997 yılında toplam nüfusu 646,826 olan Mardin'in; 90-97 arasındaki nüfus artışı 20.4 (binde), Türkiye'nin ise 15.08'dir. Bu nüfusun da % 44'ü şehir merkezinde yaşamaktadır.

T.4. Şehir ve Köy Nüfusları İle Yüzölçümü ve Nüfus Yoğunluğu, 1990

İlçeler	Toplam	Merkez nüfusu	Bucak ve Köyler nüfusu	Yüzölçümü (km2)	Nüfus yoğunluğu
Toplam	557 727	249 032	308 695	8 891	63
Merkez ilçe	83 863	53 005	30 858	795	105
Dargeçit	31 436	10 079	21 357	494	64
Derik	45 983	13 201	32 782	1 367	34
Kızıltepe	130 639	60 134	70 505	1 403	93
Mazıdağı	30 276	9 526	20 750	869	35
Midyat	72 929	29 569	43 360	1 083	67
Nusaybin	85 448	49 671	35 777	1 177	73
Ömerli	18 936	7 152	11 784	409	46
Savur	35 832	6 244	29 588	1 049	34
Yeşilli	22 385	10 451	11 934	245	91

Kaynak: DİE.

Mardin, neredeyse % 30'unu 8 ve üzeri çocuklu ailelerden oluşmuş; bu nedenle de nüfusunun % 50'ye yakınının 15 yaş altındaki gençlerin olduğu bir nüfus yapısına sahiptir. Bu nüfusun yaklaşık %50'si iktisaden faal değildir ve kişi başına düşen geliri, Türkiye ile oranlandığında bu kentte yaşayanların geliri, Türkiye'deki gelirin yarısından daha azına sahiptir. Bu gelir ise, ne kadar ince hesaplanırsa hesaplanırsa, Mardin için ortalama olarak kişi başına Birleşmiş Milletler tarafından hesaplanan yoksulluk sınırı'nı aşmamaktadır.

T.5. 10+ HH Sayılarının Oranları (1995)

İl	Adıyaman	Diyarbakır	G.Antep	Mardin	Siirt	Ş. rfa	Batman	Şırnak	GAP	Türkiye
%	15	21.5	11.5	28.9	30.2	18.8	29.5	31.4	18.3	18.4

Kaynak: Nüfus Etüdüleri Ens.

T.6. Yaş Grubunun nüfusa oranları Nüfus,

Nüfus		TÜRKİYE	MARDİN
Toplam		56 473 035	557 727
0-14	%	34	49
15-45	%	48	39
46+	%	18	12

T.7. GSYİH ve KBGSYİH(1987 fiyatları ile , Milyon TL)

	1987	1990	1995	1997
Mardin	462,698	434,621	428,750	404,813
Mardin KBGSYİH	574,078	514,540	540,358	771,939
TÜRKİYE KBGSYİH	1,421,515	1,420,540	1,587,454	1,862,763

T. 8. Son Hafta İçinde İktisaden Faal Olma Durumuna Göre Nüfus, 1990 (12 yaş ve üzeri)

Nüfus	TÜRKİYE	G.DOĞU A.	MARDİN
Son hafta içinde iktisaden faal olan	24 726 601	1 964 015	216 217
Erkek	16 073 560	1 279 860	131 750
Kadın	8 653 041	684 155	84 467
Son hafta içinde iktisaden faal olmayan	16 030 516	1 181 678	106 631
Erkek	4 459 698	303 763	28 747
Kadın	11 570 818	877 915	77 884
Bilinmeyen	26 314	3 244	157
Erkek	15 467	2 798	102
Kadın	10 847	446	55

Kaynak: DİE

Bu tablolar arasında, yeni gelişen nüfus için en önemli toplumsal bütünleşme talebi ve buna yanıt olarak verilen "eğitim" niceliği ve niteliğine ilişkin düzenlemelerde de durum bir o kadar geridir. Mardin, eğitim ve okullaşma oranlarında da, hem geleneksel hem de küresel durumun bütün eşitsizleştirici göstergelerine sahiptir.

T. 9. Okul Gruplarına ve Cinsiyete Göre Kaba Okullaşma Oranları (%), 1995-1996

Eğitim	TÜRKİYE	G.DOĞU A.	MARDİN
İlkokul	89.03	70.94	64.15
Erkek	91.06	76.41	68.84
Kız	86.89	64.98	59.02
Ortaokul	53.14	28.27	22.14
Erkek	61.53	37.45	32.99
Kız	44.33	18.19	11.28
Lise	38.72	18.70	15.13
Erkek	44.01	26.25	24.73
Kız	33.19	11.23	6.66
Üniversite ve /Y.okul	22.87	3.88	0.51
Erkek	27.22	5.57	0.80
Kız	18.33	2.15	0.16

II. KÜRESEL DEMOKRASİ ALANINA TAŞINMA BİÇİMLERİNE BİR ÖRNEK OLARAK KATILIMCILIK ve SİVİL ÖRGÜTLENMELER:

1990'lardan itibaren hem Dünya Bankası hem de Birleşmiş Milletler'in çeşitli programları; önceliklerini farklı da alsalar, temelde önemli bir vurguyu paylaşmaktadırlar: Hegelci sivil-özel ayrımı ile sarmalanmış bir politika tartışması. Bu bağlamda, iki bağımsız yapı olarak iyi yurttaşın karşısında kötü devlet varmış (Zizek, S.,2002:45) gibi durmakta ve seçimin böylece totolojik olarak 'iyi yurttaşın' yana olması zorunlu kılınmaktadır. Özellikle 1990 sonrasında, katılımçılık, demokrasi ve eşitsizliğin giderilmesi gibi politik seçimler gerektiren kararlarda üç terimin birbirinin yerine geçirilerek kullanıldığını görmeye başladık: Kalkınma ve yoksulluk giderme ve bunlarla eş anlamlı ilerletilen katılımçılık. Bu üç terim giderek, kavramlar halini oradan da, birer program birer proje halini aldılar; ancak bununla da kalmayıp izleyicileri tarafından totolojik olarak birbirini sürekli gerektiren ve birbirlerini sürekli onaylayan birer inanç sistemi haline sokuldular.

Örneğin, 1990 sonrasında "kalkınma yoluyla yoksulluğun giderilebileceğine ilişkin 'inanç'", merkez politikalara da hakim oldu. Ama daha ötesinde; "sivil alandan gelen her tür ve düzeyde müdahalenin 'ortak iyi' için 'iyi' bir durum olduğu"na dair artan bir inançla da karşı karşıya kaldık.

Tam bu dönemde, GAP illeri için gereken yeni politikaların da bu yeni akımdan etkilenecek çizildiğini görmekteyiz. GAP yeni Master Plan, BM nosyonlarını rehber alarak; Katılımçılık, Demokrasi ve Eşitsizliğin giderilmesi öncelikleri kavramları ile 2000 tarihinde hazırlandı ve 2023 yılına dek geçerli olmak üzere uygulamaya konuldu. Ancak, Planın iç işleyişi katılımçılık ve Eşitsizliğin giderilmesi nosyonları yerine DB kavramları olan; liderlik ve yoksulluğun denetimi nosyonlarına dönüşmüş gözüküyor.

Yeni dönemin politikaları, GAP Bölgesindeki "*farklı grup ve katmanların kalkınma süreçleriyle bütünleşmelerinin sağlanması*" nı vurgulamaktadır. Entegre bölgesel kalkınma yaklaşımı açısından bunun son derece önemli olduğu bilinen bir konudur. Ancak, Bölgede toprak mülkiyeti ve gelir dağılımı bakımından aileler ve kırsal alandaki haneler arasında çok büyük farklılıklar bulunmaktadır. Bu durum kalkınma süreçleriyle entegrasyonu engelleyen başlıca faktördür. Örneğin, GAP'ta, hiç toprağı olmayanlar (%40.3) da dahil, istatistiki kategori olarak ailelerin % 68'i 0-50 dekar arasında değişen işletme alanına sahiptir. Bu hanelerin sahip oldukları toprakların toplam içersindeki oranı % 27.7'dir. Bu durumda, sosyo-ekonomik statü yoluyla bütünleşmenin sağlanamayacağı açıktır ve bütünleşmenin sağlanabilmesi için GAP Planı'na tek bir seçenek kalmaktadır: Katılımcı Programı.

Yeni Master Planda da açıkça tanımlandığı gibi, çoğunluğu işsiz gençler ile, çok azı (yaklaşık % 3'ü) üretken işlerde (düzenli ve ücretli-maaşlı) çalışan kadınlar, GAP Bölgesel kalkınma süreçlerine katılmaları öncelikle arzulanan toplumsal kategorileri oluşturmaktadır. Bu konuda, 1994 yılından itibaren GAP bünyesinde bazı projeler uygulamaya konmuş (örneğin, ÇATOM'lar, Gençlik Projesi vbg.) fakat ulusal boyuttaki siyasal yapılar ve genel politikalarla ilgili konularda (toprak mülkiyetinde dağılım, aşiret yapılanmaları ve son yıllarda bölgede yaşanan güvenlik sorunlarından

kaynaklanan "koruculuk" benzeri örgütlenmeler vs. hususlarında) GAP-BKİ'nce doğal olarak fazla bir etki yaratılamamıştır.

Ancak, programların gerçekleşme göstergelerini tamamlaması için, diğer bir deyişle, GAP Master Planlarının da başarıyla tamamlanması için; Katılımcı projelerde önceliği olan grupların sivil birer varlık göstermeleri zorunludur BM programlarına göre, kendi inisiyatifleriyle gerçekleştirmeleri gereken bazı programları GAP idaresi yardımıyla gerçekleştirmiş bulunan genç ve kadın gruplarının bu programlarına, katılımcılık ve küresel adalet açısından da bakmakta yarar vardır.

Bu çalışma, yukarıda kısmen serimlenen bu sorunların Mardin ve Mardin'de genç projeleri kapsamında tartışılması amacını taşımaktadır. Bu amaçla, Mardin'de gerçekleştirilen ve bir Sivil Proje Örneği olarak sunulan "Gençten Gence Sosyal Gelişim Projesi" kapsamında yer alan, "Mardin Gençlik ve Kültür Evi" projesine bakılmıştır. Bu projeler sivilik ve etkinlik tartışmaları içinde değerlendirilmiştir. Bu çerçevede Mardin Gençlik ve Kültür Evi'ne gelen gençlerle derinlemesine mülakatlar yapılmış ve ayrıca bir demografi anketi uygulanmış, ayrıca her iki merkezin ve programın da çeşitli dokümanları incelenmiştir.

III. MARDİN'DE GENÇLİĞİN DEMOKRASİYE KATILMA BİÇİMLERİ ve KÜRESELİN ADALETİ

Kamusal alana demokratik müdahalede en önemli aşamalardan ve aynı zamanda göstergelerden birisi; çeşitli birlikleşmelerin örgütlü müdahalesidir. Bu biraradalık, birlikleşme biçiminin, kendi iç birleşimlerini ne oranda demokrasiyle bağdaştırabilirse, kamusal alandaki taleplerinin de o oranda demokrasi istemiyle birlikte ilerleyeceği- en azından- teorik olarak varsayılmaktadır. Diğer bir deyişle, klasik liberal politik anlayışa göre, örgüt içindeki demokrasi platformu, kendiliğinden dışarıyla da bağlantılıdır. Eğer örgüt içi demokrasi varsa, bu örgütlenme dışarıda da demokrasi talep eden programlar üzerinden ilerleyecektir.

Oysa, 1990 ve sonrasında çeşitli uluslararası destekler almış olan ulusal kalkınma programlarında, bu iç zorunluluklardan ziyade, 'katılımcılık' modeli üzerinde durulmaktadır. Yeni dönemde 'iyi yurttaş' olarak kamusal alana çıkabilmenin hem ön şartı hem de göstergesi 'katılımcı' nosyonu ve misyonu iyice benimsemiş olma şartıdır. Dünya Bankası Başkanı 1998 yıllık toplantısında yaptığı konuşmada bütün dünyayı şu sözlerle bilgilendiriyordu: "Katılım-son çalışmalarımızdan bildiğimiz gibi yalnızca kalkınmanın verimliliğini artırma aracı olarak değil- uzun vadeli sürdürülebilirlik ve dirayetin anahtarı olması nedeniyle önemlidir" (Francis, P., 2002:109). Katılım böylece merkezi bir kavram olmakta, ancak daha önemlisi katılımın sürdürülebilirlik, verimlilik veya kalkınma gibi bazı odak gelişmelerden ziyade salt katılım için benimsenmesidir. Diğer bir deyişle katılımın kendisi bir inanç sistemi olmaktadır: "Önce katılma sonra projelendirme" anlayışı bu programın odak noktasındadır. Bu inancın takrar üretmek istediği sağlam zeminin "toplumsal bütünleşme'den sistem bütünleşmesi'ne kadar giden bir bütünleşme isteği" olduğunu söyleyebiliriz.

Bu bütünleş-tir-me isteği, kimi zaman, eldeki mevcut proje ya da programlara, tarafların onay vermelerinden ibaret birtakım süreçleri de 'katılım' davranışı içinde

saymaktadır. Böylece bütünleşmenin çimentosu katılımcılık, katılımcılık için gerekli ön şart da bütünleşme olarak öngörülmektedir.

Mardin'de GAP-BKİ tarafından Mardin Valiliği ile birlikte gerçekleştirilen Gençten Gence Sosyal Gelişim Projesi çerçevesinde olanlar da, biraz bu öngörü içinde gerçekleşmektedir. Projenin 'Taraflar'ı yani katılanları teorik olarak tamam gibi gözükmektedir. Merkez otoritenin yereldeki temsilcileri: Valilik, Uluslararası bir kuruluş: AISEC, yine devlete ait ancak kendisini sivil olarak tanımlayan bir idari birim: GAP-BKİ. Ancak buradaki sorun gerçek STK'nın bulunmayışıdır. Tüm tarafların hazır olduğu bu programın bir proje ile uygulamaya geçirilmesinde, esas elemanın eksikliği göze batmaktadır.

'GENÇTEN GENCE SOSYAL GELİŞİM PROJESİ' amaçlarını aşağıdaki gibi duyurmaktadır: GAP İdaresi AIESEC(Türkiye İktisadi ve Ticari İlimler Talepleri Staj Komitesi Derneği) işbirliği ile Mardin'de Valilik ve Belediye'nin desteğinde yürütülen Proje'nin amacı GAP Bölgesi'nde farklı sosyal katmanlardaki 15-25 yaş arasındaki gençlerin değişmeye açık, üretken, çağdaş ve girişimci olmalarına yardım edecek bir ortam sağlamaktadır.

Çeşitli bültenlerinde, Proje, amacını şöyle açıklamaktadır: "Gençlerde inisiyatif geliştirme yolu ile hem kendi sosyal gelişmelerine hem de sürdürülebilir toplumsal - insani gelişmeye katkı sağlamak". Bu doğrultuda da kurulan Mardin Gençlik ve Kültür Evi'nde gençlerin farklı ilgi alanlarında etkinlikler düzenlenmektedir.

Bu etkinlikler çerçevesinde yapılanlar, Projenin duyurularını yapan dergi ve broşürlerde şöyle açıklanmaktadır:

- "26 Ekim 1999 tarihinde karikatürist Halil Ustaoglu ve ressam Müteber Yügnük gençlerle bir hafta atölye çalışmaları ve sohbet toplantıları yapmıştır.
- Ülkemiz gençleri ile Avrupa Birliği üyesi ülkelerindeki gençler arasında etkileşim ve deneyim paylaşımı ortamının yaratılması amacıyla, Mayıs 2000 içinde Mardin'de düzenlenen "Gençlik Eğitim Semineri" inde Mardin'li gençler "Gençten Gence Sosyal Gelişim Proje'sini sunmuşlardır.
- Ayrıca gençler, yöre dışından bu seminere katılan yaklaşık 340 genç ile bu projeyi tartışıp, geleceğe yönelik etkinlikler üzerinde yoğunlaşmışlardır.
- Gençlik ve Kültür Evi'nde düzenlenen etkinlikler -bilgisayar, matematik, İngilizce kursları, edebiyat sohbetleri- gönüllü gençler tarafından belirli gün ve saatlerde verilmektedir.
- Haziran 2000 itibariyle, bilgisayar eğitiminden 25, İngilizce eğitiminden 15 genç yararlanmıştır.
- Ayrıca sportif etkinlikler çerçevesinde 30 genç masa tenisi etkinliğine katılmaktadır.
- Gençler tarafından kendi aralarında bir kurul oluşturulmuş olup, sosyal, kültürel, eğitsel ve sportif faaliyetler bizzat kendileri tarafından planlanmakta ve izlenmektedir. Faaliyetler gönüllülük temelinde uygulanmaktadır.

- Yöre gençlerinin dış dünya ile yakın sosyal ilişki ağını kurabilmesi ve genişletebilmesi için Gençlik ve Kültür Evi'nde Internet bağlantısı da kurulmuştur".

Bundan sonraki kısımda, hem Projenin hem de Mardin Gençlik Evi'nin incelenmesi ve varılan sonuçlar tartışılacaktır.

IV. YOLUNDA GİTMİYEN NEDİR? MARDİN GENÇLİK ve KÜLTÜR EVİ PROJESİ:

Kuruluşundan itibaren düzensiz de olsa çıkarılmış olan bazı dergiler ve bültenler üzerinde yapılan çalışmalar ve Mardin Gençlik ve Kültür Evi'ne devam eden gençlerle yapılan derinlemesine mülakatlardan çıkan sonuçlar aşağıda sıralanmıştır:

1. Mardin, Harran, Diyarbakır ve Doğubeyazıt'ta açılmış olan her dört Gençlik ve Kültür Evi Merkezi'nin başkanları; yörenin feodal geleneği taşıyıcısı olan aileler arasından ve bunların genç kuşakları arasından seçilmiştir. Bu aileler aynı zamanda merkez devlet politikaları ile çatışmayan ve belli dönemlerde aralarından milletvekili çıkartmış geniş ailelerin çocuklarıdır. Bu gençlerin seçimi yerel dinamiklerle doğal liderlerin gençlerin kendi inisiyatifleri ile seçimlerinden çok; merkez devlet ile birlikte çalışabilecek ailelerin, kolay maniple edilebilecek genç kesiminin tercih edildiği izlenimini güçlendirmektedir.
2. Bu gençler, yerel nüfusun aksine daha üst eğitilmiş, otoriteye karşı daha tanık ve karşı gelme tekniklerini pratik olarak yaşamamış ailelerin çocuklarıdır ve şehir içinde kendilerinin kendi yaş gruplarından ziyade; ailelerinin prestijleri ile varolabilen bir gruptur. Örneğin Mardin'de Pınar Mungan, Doğubeyazıt'ta Egemen Teomete, Diyarbakır'da Mustafa Akengin gibi aileler, geçmişte bütün partilerden milletvekilleri çıkartmış geniş ailelerdir. Yerel Gündem içindeki bu seçimler kuruluşun ilk aşamasında yapılmıştır ve artık başkanları değiştirmek en azından yerel dinamiklerle mümkün değildir.
3. Projeler bütünüyle GAP merkez tarafından yürütülmekte; MGKE ise bunlara evsahipliği yapmaktadır., YG21 içinde olmanın yerel bir tek anlamı vardır: Gelen konukları ağırlamak. Yerelden proje üretilememekte; üretilen kabul edilmemektedir.
4. Ne yazık ki MGEvine devam eden gençlerin ne tam sayısını ne de tam süreçlerini saptamak mümkün olmamıştır. Zira süreklileştirilmiş bir çalışma olmadığı gibi; gelen kız ve erkek gençlerin kayıtları da yoktur. Bunun yanı sıra toplam gelen sayısı ya da toplam proje üzerinde de konuşmak mümkün değildir. Her tür çalışma merkezden başlatılmakta, sonuçlar sayılar halinde merkeze iletilmekte, sonuçlar ise MGEvinin gençlerine değil, Sivil toplum projeleri içinde yurtdışına iletilmektedir. MGEvinin kendi ürettiği çalışmaların Türkiye içinde ve Mardin'deki gençlere başarı hanesine geri dönüşü yoktur.

Gençlik Evleri'nin hedefleri arasında;

a-Genç kitleye en yaygın ulaşmanın sağlanması için araştırma ve incelemelerin yapılması

b-Gençlik problemlerine çözüm aranması

c-Gençin eğitim ve isteklerinin tespiti sıralanmıştır.

Bu kapsamdaki etkinlikler ise:

Eğitim- Hukuk, çevre bilinci, bilgisayar, dil, meslek becerisi kazandırma, sağlık bilgisi, okuma yazma, toplumsal cinsiyetçi ayrıma karşı güçlendirme, üniversite kazanma desteği gibi bazı kurslar sayılmaktadır.

5. Bu ilkeler dahilinde kapsananlar ise destekleyici kurslardır. Ekonomik destekleme kapsamında yer alabilecek olan bu kurslar; içinde (education-equality, empowerment- employment) sadece İngilizce, resim ve müzik kursları tam zamanlı ve düzenli olmayan biçimde işletilmektedir.
6. Bu destek sistemleri (education-equality, empowerment- employment) BM programlarından alınmıştır. Bu gelişmeler de yine BM programlarına uygun biçimde; destek sistemleri ve grupları ile beslenmiştir. Örneğin her şehirde bu hedeflere yönelik etkinlikler için, sağlık grubu, danışmanlık hizmeti grubu, spor grubu ve organizasyon hizmetleri grupları mevcuttur.
7. Ancak bu grupların rapor yazmanın dışında bir etkinliği olup olmadığına bakıldığında durum tartışmalıdır. Bu hizmet grupları iki haftada bir toplanmakta ve her toplantıda alınan kararlar bir rapor halinde merkeze gönderilmektedir. Ancak bu raporlarda asıl yapılanın geri bildirim (monitoring-evaluation) olan izleme-değerlendirme sistemi kurulmadığından, daha doğrusu çalışmaların ayrılmaz bir parçası sayılmadığından; raporlar temenni düzeyinde gönderilmekte ve daha önemlisi tüm gösterilenler de birer temenniden ziyade, merkez örgütler tarafından bir sonraki dönemin hedefleri arasında kabul edilmektedir. Merkezin kendisi de bir izleme-değerlendirme, geri bildirim sistemine sahip olmadığından; bir sonraki dönemde rapor ya da temennilerin gerçekleşme düzeylerine ilişkin gerçek bir yol alınamamaktadır. GAP merkezin periyodik olmayan uluslararası izlenmesinde yapılan tek izleme-değerlendirme düzeneği ise "İzleme-değerlendirme Yok/var" sistemidir. Yani uluslararası uzman; sadece gelip raporunu "İzleme değerlendirme yok" diye verilmekte ve gitmektedir. Bunun dışında başarı izlemesi ve geri bildirime yönelik bir çalışma yoktur.
8. Mardin Gençlik Evi'ne 2001-2002 yılında bir kez giren genç sayısı 234, bunların % 76'sı erkek %, %24'ü kadındır. Bunların sadece 30 kadarı Gençlik ve Kültür Evi'nin faaliyetlerine sürekli olarak katılmaktadır. Bu 30 kişinin 26'sı, yörede sosyolog olarak çalışan bir doktora öğrencisinin gönüllü olarak verdiği İngilizce kurslarına devam etmekte olan; 2'si aynı zamanda birer lisede resim öğretmeni olup, gönüllü olarak Gençlik ve Kültür Evi'nde resim ve dekopaj tekniği dersi vermektedirler ve diğer etkinliklere de vakit bulduklarında katılmaktadırlar. Bir kişi MGKE'nin başkanı, diğeri ise yardımcısıdır. Ayrıca sürekli gelmeye çalışan gençlerin 12

kadarı da bu resim ve dekopaj derslerini izlemektedir. Diğerleri için ise MGKE, haftada bir gün "arkadaşları şöyle bir görmek için" uğranılan bir yerdir.

9. MGKE, tüm gençlerin yaratıcılığına yönelik bir programı yerelde geliştirememekte; merkezden istek ve duyuru gelmedikçe bir program teklifine girmemektedir.
10. MGKE'nin tüm programları ve ilkeleri arasında, "güçlendirici destek ve yaratıcı eğitim"programlarına rastlanmamıştır.
11. MGKE, toplumsal cinsiyet hassasiyetine yönelik bir programı çizmemektedir. Programlarda; çalışan, çalışmayan veya eğitim içinde veya dışındaki genç kızlara yönelik bir hassasiyet maddesi yoktur. Bu durum, proje ve programlara da yansımaktadır.
12. MGKE, birkaç yıl önce Emniyet Müdürlüğü-Özel Tim Binası olarak kullanılan bir binanın, Emniyet Müdürlüğüne boşaltılması ile, bir kısmına yerleşmiştir. Binanın kalan kısmında, GAP-GİDEM ve GAP-ÇATOM yer almaktadır. Bina büyük ve her tür etkinlik için elverişli olmasına rağmen, yeterince verimli kullanılamamaktadır. Örneğin bazı odaları hala boştur. Ancak burada asıl problem, geçmişte bir şiddet ortamı yaşamış gençlerin, Emniyet Müdürlüğü eski binasına girerken hala tedirgin olmalarıdır. Bunu gençler "Bu ilde yaşayanların bir anonim sicili var" diyerek açıklamaktadır.
13. Özellikle genç kızların devamı engelleyen bir diğer unsur da, yeni Emniyet müdürlüğü binasının hemen bu binanın yanında olmasıdır. Özellikle, genç kızlarının çarşıya ekmek almaya bile gönderilemediği geleneksel tutuculukların yaygın olduğu bu şehirde; genç kızların kapısında sürekli erkek polisin nöbet tuttuğu bir binaya girmeleri, dedikoduyu göze almaksızın neredeyse olanaksızdır.
14. MGKE, yerel bilincin gelişmesi, çevreye ve kültüre duyarlılık gibi bir programı, Mardin'de son derece güçlü bir Yerel Gündem 21 grubu olduğu ve bu grup ta özellikle bu iki hedefe yönelmiş olmasına rağmen geliştirememiştir. Mardin, 2000 yılında, UNESCO tarafından "Kültür Mirası kentler" kapsamına alınmış, YG21 özellikle bu dönemden sonra şehrin tarihi ve kültür mirasına sahip çıkmaya başlamıştır. Tarih Vakfı, İstanbul Üniversitesi, Mimarlar Odası, İFSAK gibi kuruluşların da desteği ile, Mardin eski şehir dokusu tanımlanmış, evlerin ve sokakların bir kısmı restore edilmiştir. Ancak MGKE'nin bu çalışmalara katkısı, desteği, projesi veya katılımcı desteği yoktur.
15. MGKE, yerel eğitmenin, gönüllülerin desteğini de çekememiştir. Sağlıkçılar, hukukçular vb.; şehrin çekici ve gönüllü olarak çalışabilecek güçlerinin desteğini sağlayacak çeşitli program, proje vb. yoktur. Bu anlamda, MGKE, ölçek geliştirememektedir.

16. MKGE 1999 yılında AİSEC ile 2001 yılında ise, Habitat ile bağlantıya geçmiş ve tek gençlik STK'sı olarak görünmektedir. Bu bağlaşıklardan AİSEC ile 1999 yılında bir "Gençten Gence Eğitim Projesi", 2001 yılında Yerel Gündem kapsamında bazı çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar sonucunda gençlerin projeye ilgisinin arttığı bildirilmekte ve raporlanmaktadır (BKZ. Platform, YG21 ve Habitat Gençlik dergisi, Özel sayı, Nisan, 2002). Platform Dergisi'nin bu çalışmaların tanıtımına ayırdığı Özel sayısında, Mardin çalışmaları ve Mardinli gençlere düşünceler şöyle tanıtılıyor:
 - 1 15 Mayıs-30 Eylül: Proje takvimi oluşturulması; Mardin'de Mardin gençlik ve Kültür Merkezi'nin teknik olarak güçlendirilerek, ofis olarak kullanılmaya başlaması; Ofislerin teknik olarak ihtiyaçlarının karşılanması; yerel ofislerin düzenlenmesine yerel katkıların sağlanması; Projenin Türkçe'ye çevrilerek broşür haline getirilmesi; Projeye katkı sağlanması için tanıtımların yapılması; bülten hazırlanarak tüm kurumlara dağıtılması; Bölgede üç ilden 6 gencin katılımı ile (Diyarbakır-Siirt, Mardin) Fransa'da bir gençlik organizasyonu yapılması (bu geziye Mardin'den başkan Pınar Mungan katılmıştır); Mardin'de bir gencin Yunanistan'da yapılan GüneyDoğu Avrupa Gençlik sanat Festivaline katılması (Bu katılımı Başkan Pınar Mungan yapmıştır); Diyarbakır, Mardin, Siirt saha koordinatörlerinin İstanbul'da 28-29 Eylül'de yapılan AB Euro-Med Gençlik Eylem Programı tanıtım toplantısına katılımının sağlanması (Mardin koordinatörü Pınar Mungan'dır); Olumluluklar kısmında ise " Mardin Gençlik ve Kültür Evinde resim kurslarına katılan gençlerden 13'ünün üniversiteyi kazanması bu tür çalışanların üzerinde olumlu etki yapmıştır" ibaresi var.
 - 2 Ekim-31 Aralık: 2001: Gençlik yürütme kurulları oluşturularak program takvimi yapılmıştır. Geçici yürütme kurulları oluşturulmuştur. Bilgi teknolojilerinin geliştirilmesi konusunda, Ericson ile geliştirilen bir görüşmeye tam illerden çağrılılar katılımı, görüş alışverişi yapılmış, projenin geliştirilmesi kararı alınmış; MGKE'nde bir kafe oluşturulması kararı alınmış, kaynak arayışına girilmiş; Olumluluklar ise "Gençlerin bir bağlama ekibi oluşturmuş olmaları ve bir tiyatro girişiminde buldukları"
 - 3 15 Şubat-2002: Habitat ve YG21 programları desteği çerçevesinde İstanbul'dan gelen bir ekip, yerel gündem politikalarının hayata geçirilmesi konusunda iki günlük bir konferans vermişler ve toplantı sonrasında Mardinli gençlerle beraber "stres ve yorgunluğu atmak için" eğlencelerden ilki düzenlenerek; yöresel şarkı ve türkü söylemişler; folklor oynamışlardır. "toplantının sembol şarkısı bu eğlenceyle birlikte oluştu, bu geceden sonra yöresel şarkı Mirkut' otobüslerde hatta toplantı aralarında dahi katılımcıların stres attığı bir araç haline geldi" (Mardin Euro-Med Bilgi Aktarma ve Paylaşma Toplantısı, Dergi-Özel sayı); ikinci gün kültürlerarası öğrenme ve üçüncü gün de örnek proje yazımı konuları işlenmiş; üçüncü gün akşamının sürprizi Ankara ofisinden Derya Sel'in doğum gününün katılımcılar tarafından kutlanması olmuştur" Dördüncü gün liderlik, beşinci gün Sürdürülebilir

kalkınma konularında konferanslar verilmiş; bu sürenin sonunda, MGKE de bir proje ile başvurmuştur: "Türkiye'nin Avrupa Birliğine Üyeliği". Projenin ortakları Pınar Mungan ve yardımcısı ve Diyarbakır Gençlik Evi başkanı ve yardımcısı olmuş; 6 ay sürecek olan bu çalışmanın amacı "Gençlerde AB sürecine ilişkin bilinç yaratmak" olarak açıklanmış; aktivite olarak da Mısır-Cezayir-Fas-Tunus-İngiltere-Fransa ve İspanya'yı da kapsayan bir gezi önerilmiştir.

Sonuç olarak:

- Merkez otoritenin tüm finans çıkışlarını elinde tutabileceği dikkate alınmamıştır,
- Merkez otoritenin demokrasi talebi konusundaki yeterliği dikkate alınmamıştır,
- Merkez otorite bir bütün olarak görülmüş, içerisindeki çeşitli güç odakları (demokratik ve anti-demokratik güçler bunlar arasındaki etkileşimler dikkate alınmamıştır,
- Bazı yerel güçlerin merkez otoriteden bile daha güçlü olabilecekleri dikkate alınmamıştır,
- Uzmanlar teorik olarak çalışmışlardır,
- Yerelin istek ve ihtiyaçlarını anlamaktan ziyade, modernist ve seçkin bir politika izlenmiş, İhtiyaçlar tepeden belirlenmiştir,
- Geleneksel değerlerden hangilerinin halkı tutuculaştırdığı, hangilerinin projelerde desteklenmesi gerektiği dikkate alınmamıştır,
- Tüm programlar boyunca halkla işbirliği yapılmamıştır,
- İşbirliği yaparak örgütlenmiş grupların üretime yönlendirilmesi eksik kalmıştır,
- Uluslararası işbirliği bağları devlet ile sınırlanmıştır,
- Gönüllülük esasına dayalı hizmetlerde merkez politikaların değişebilirliği dikkate alınmamıştır,
- Uluslararası birlikler yerel STK'larla aynı düzeyde sorumluluk almamış, denetlenememiştir,
- Ulusal ve uluslararası etkileşimde şeffaflık kurulamamıştır,
- Yerel STK'ların hangi güç gruplarının temsilcileri olduğu dikkate alınmamıştır,
- Katılımcı yaklaşımın, demokrasinin sadece ilkesel olarak adı vardır. Bunların hayata geçirilmesi için gerekli demokrasi ortamı yaratılmamıştır.

Kaynaklar

- Alavi, H., 1982, "The Structure of Peripheral Capitalism", (içinde) Introduction to the Sociology of Developing Societies, H.Alavi ve T. Shanin, (der), MacMillan Press, London.
- Baharoglu,D., & Kessides,C.; World Development Report 2000/2001: Attacking Poverty – World Bank ; Poverty and Social exclusion in North and South

- Erder, S. 1997, Kentsel Gerilim: Enformel İlişki Ağları Alan Araştırması, um:ag, İstanbul.
- Erdoğan, G. 1997, "Yoksulluğun Neresindeyiz?", Ekonomik Forum, 15 Nisan 1997, 4:4;26-28.
- Escobar, 1995, Encountering Development, Princeton University Press: Princeton.
- Francis, P., 2002, "Dünya Bankasında Katılımcı Kalkınma: Sürecin Önceliği", (içinde) Katılım: Yeni Bir Zorbalık mı? (Der). Bill Cooke ve Uma Kothari, De:ki, Demokrasi Kitaplığı, İstanbul.
- Hall, A., 1988, "Community Participation and Development Policy: A Sociological Perspective", (içinde) Development Policies: Sociological Perspectives, A.Hall ve J.Midgley, (der.), Manchester University Press, Manchester.
- HDI, Human Development Report, 2000, UNDP.
- HDI, Human Development Report, 2000, UNDP.
- <http://www.worldbank.org/urban/poverty/defining/htm>
- İnsel, A., 2001, "İki Yoksulluk Tanımı ve Bir Öneri", ToplumBilim, 89,:62-73.
- Işık, O., ve Pınarcıoğlu, M., 2001, Nöbetleşe Yoksulluk, İletişim yay., İstanbul
- Lewis, O., 1965, İşte Hayat, E Yay., İstanbul.
- Moser, C.. World Development, Vol. 26, No. 1 pp. 1-19, 1998 ; Urban poverty chapter of the PRSP Sourcebook. World Bank,
- Oruç, Y., 2001, "Küresel yoksulluk ve Birleşmiş Milletler", ToplumBilim, 89: 73-87.
- Özgen, H.N., 2002, "GAP Kapsamına Giren İllerin ve Kalkınmacı Söylemin İktisadi Antropolojisi", 8. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi, 23-27 Eylül 2002, Diyarbakır.
- Özgen, N., 19 98,"Yerelin Otoritesi, Merkezin Demokrasisi: Şırnak/İdil'de Kalkınma Projesi Önerisi", Sosyolojik Araştırmalar Dergisi, 1.
- Rakodi, C., University of Cardiff , The Asset Vulnerability Framework: Reassessing Urban Poverty Reduction Strategies.
- Senett, R. 1997, "The New Capitalism", Social Research, vol.64.no:2.
- Sönmez, M. 2001, Gelir Uçurumu, Om Yay., İstanbul.
- Spivak, G.C., 1988, "Can the Subaltern Speak?", C.Nelson ve L. Grossberg (der) Marxism and the Interpretation of Culture, University of Illinois Press, Urbana.
- Taylor, G., 1979, From Modernization to Modes of Production, MacMillan Press, London.
- UNICEF, 2000, Türkiye'de Bölgelerin Gelişimi
- UNICEF, 2000, Türkiye'de Bölgelerin Gelişimi
- UNDP, National Human Development Report, 1997.
- Zizek, S., 2002, "Sivil Toplum, Fanatizm ve Dijital Gerçeklik", (içinde) Kavramlar ve Bağlamlar Arasında (çev. C.Akaş), YKY., İstanbul, s:45.